

<https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Petr-Zantovsky-Jak-jsem-potkal-knihy-41-dil-Uvod-do-teorie-bezpecnosti-550672?nocache=1>

Petr Žantovský: Jak jsem potkal knihy – 41. díl. Úvod do teorie bezpečnosti

08.09.2018 12:06

Sociolog Petr Sak (nar. 1945) se dlouhodobě a soustavně zabývá proměnami hodnotových vzorců a sociálních dimenzí života naší mládeže. Publikoval na to téma řadu studií a monografií, mj. Proměny české mládeže (2000), Mládež na křižovatce (2004). S tím pochopitelně úzce souvisí i problematika obsažená v další Sakově knize - Člověk a vzdělání v informační společnosti (2007). Nejnovější kniha Petra Saka má ambiciózní název Úvod do teorie bezpečnosti.

Foto: Hans Štembera

Popisek: Petr Žantovský

Ona ambicióznost spočívá v sousloví „úvod do...“. Naznačuje totiž, že by kniha měla otevřít celý široký vějíř subtemat, která spadají do oblasti bezpečnosti lidí, lidstva. Zároveň však autor sám sebe hned v podtitulu koriguje: Jde zde sice jednak o kompendium, o němž hned v úvodu řekněme, že je velmi komplexní a postihuje maximum ohledů a faset dané problematiky, ale zároveň, jak praví podtitul, jde o „nekonvenční pohledy na minulost, přítomnost a budoucnost lidstva“. Přičemž podrhněme slovo „nekonvenční“, je důležité pro celé pojetí Sakova uvažování a vyčleňuje ho z nudné a propagandisticky jednostranné (a tím de facto nebezpečné) linie různých sociálních a politických inženýrů, kteří by rádi ovládali naše mysli, náš rozum, naše životy. Jak už před víc než třiceti lety výstižně napsal americký médiolog Neil Postman (pro nekonvenčnost jeho názorů byl svými kruhy už tehdy rovněž odmítán a ostouzen), dnes už nejde tolik o nápodobu Orwellova podobenství 1984. Velmi

rychle se řítíme do pasti popsané Aldousem Huxleym v knize Brave New World. Při četbě Sakovy nové knihy si tento fakt nejednou citelně uvědomíme.

Sak člení svůj Úvod do teorie bezpečnosti podle logického klíče. Nejprve vymezí pojem a kontext bezpečnosti vědy a její předmět, jímž je bezpečí a bezpečnost lidstva a rizika či hrozby, které jí brání či brzdí. A protože autor je sociolog, nepřekvapí, že se na problematiku dívá očima této společenské vědy, samozřejmě s vedlejšími poukazy na kontext psychologický, politologický, kybernetický, atd. A také mediální, a to je jeden z hlavních důvodů, proč si knihu v našem cyklu připomenout.

Směr bezpečnostních rizik a hrozeb, vnitřní a vnější bezpečnost

Ohrožení entity (minimálně člověk jako jedinec či – pro naše potřeby převážně - lidské společenství, pozn. pž.) můžeme rozlišovat ve vazbě na vnější prostředí. Rozlišujeme vnější a vnitřní ohrožení bezpečnosti. Hrozby a rizika mohou souviset se samotnou entitou, kdy výsledkem procesů a jevů uvnitř entity mohou být hrozby a rizika. Uvnitř entity dochází ke konfliktním situacím a konfliktům funkcí... Příkladem je rodina, která je častěji rozbita zevnitř než zvenku, tudíž více čelí vnitřním hrozbám a rizikům než vnějším.

K ohrožení vně entity dochází z vnějšího prostředí entity, zdrojem hrozeb a rizik jsou jiné entity, prostředí či systém, jehož je entita součástí. Jedná se o ohrožení bezpečnosti entity z vnějšího prostředí, tedy jinými entitami. Příkladem může být v sociálních entitách fenomén moci. Moc je vázaná na konkrétní sociální subjekty a diferenciaci moci a mechanismy distribuce moci jsou charakteristikou sociální entity. Nositelé moci cítí ohrožení z vnějšího prostředí, ale hrozba pro nositele moci je tím větší, čím blíže je konkurenční ohrožující subjekt blíže centru moci. Moc je nejvíce ohrožena ze svého nejbližšího okolí. Boje o moc se odehrávají především v epicentru moci a nikoliv na mocenské periferii entity. V epicentru moci se nachází „černá díra“, v níž dochází za naplnění určitých předpokladů ke zhroucení moci.

Jedinec a systém

Politický systém představuje rozložení moci ve společnosti, způsob její distribuce a reprodukce. Sociální struktura společnosti je diferenciací sociálních statusů jedinců, skupin, vrstev a tříd a tato sociální struktura zásadně ovlivňuje mocenskou či politickou strukturu společnosti. Každý jedinec a další subjekty se na moci podílejí diferencovaným způsobem podle svého místa v sociální struktuře, podle svého sociálního statusu.

Přitom ve společnosti existují souběžně dva modely společenského systému a mechanismů, které ho naplňují. Jeden, který je proklamován, je součástí společenské doktríny, vzdělávacího systému, propagandy a obsahu médií, a druhý, který reálně ve společnosti funguje.

Společnost ve snaze o efektivitu společenských činností předala státu řadu funkcí a také moci k jejich zajišťování. Pro naplňování funkcí a chodu státu je třeba specifické skupiny – byrokracie. To jsou úředníci, úřady, pravomoci, úřední vyhlášky a postupy. To vše má tendenci postoupenou moc reprodukovat a zvyšovat. Nehledě na služebnou funkci, kterou má vůči společnosti a občanům plnit, usiluje byrokracie o nezávislost na občanovi a společnosti, chce jim být nadřazena. Stát existuje ve sváru dvou tendencí, naplňovat svou podstatu, pro níž byl založen, to je plnit své funkce vůči společnosti a občanům s tendencí mocensky se nadřadit nad společnost a občany a ovládat je. Probíhá to v různé míře a různým tempem u

jednotlivých organizací, institucí a sybsystémů státu – policie, zpravodajské služby, soudnictví, daňový systém, mediální a informační aktivity, vzdělávací systém, správní činnosti atd.

Zatímco v jiných politických systémech byly politické nástroje ovládnutí občanů represivní a prvoplánové, v současné postdemokracii jsou převážně sofistikované a skryté a jsou prováděny ve jménu „demokracie“, ve stylu, kdy zloděj křičí „chyťte zloděje“.

V politice jde o zájmy a o moc tyto zájmy prosazovat. Politický systém charakterizuje způsob realizace, distribuce a regulace prosazování zájmů. Parlamentní demokracie a formální akt voleb je pouze nástrojem, nikoliv však cílem demokracie, tím je distribuce moci ve prospěch všech občanů a garance sociálně, ekonomicky a politicky spravedlivého rozhodování ve veřejném zájmu všemi občany. Podstatné tedy je, kdo má moc rozhodovat a prosazovat své zájmy, nikoliv z kolika kandidátů a stran může občan při volbách vybírat. A zde můžeme hledat podstatu proměny demokracie v „demokracii“ či postdemokracii. Volby mají být aktem ustavení, zrození moci, tedy její příčinou. V současnosti jsou však volby důsledkem působení mocenského uspořádání nezávislého na volbách. Moc je v současné západní společnosti distribuována prostřednictvím zcela jiných mechanismů. Volby nerodí moc, ale moc rodí volby (volební výsledek). Jinými slovy volební výsledky nejsou příčinou moci, ale moc je příčinou volebních výsledků.

Současná krize státu má několik příčin, které destruuji stát v podobě, v jaké se do 20. století vyvinul:

1. Pokračující proces sociální integrace od národních států do nadnárodních útvarů.
2. Proces globalizace, který rozpouští a rozměňuje hranice jakéhokoliv typu.
3. Vytvoření planetárního kybeprstoru, infosféry, virtuální reality a planetárního člověka prostřednictvím nových komunikačních a informačních technologií.
4. Míra vlivu ekonomické moci na politiku přesáhla kritickou mez a dvě větve kapitálu, banky a nadnárodní korporace, ovládly politiku. Politika a demokratický proces se proměnily v největší divadelní představení a prezidenti, premiéři a ministři se stali herci s největším množstvím diváků, kteří se na tomto interaktivním představení podílejí.

Prostřednictvím nových komunikačních a informačních technologií dochází k vytvoření planetárního kybeprstoru, infosféry a planetárního člověka. Kybernetizace a digitalizace obecně životního pole a jeho složek mentálního, sociálního a biologického pole vede k digitalizaci životního stylu. V životním poli narůstá podíl virtuální reality v kyberprstoru na úkor přirozeného světa a jeho časoprostoru. Národní entita, její kultura a historie, které jsou vnořené do přirozeného světa a jeho časoprostoru, mizí za horizontem událostí současných generací, které žijí ve virtuálním „tady a teď“, přičemž tyto časoprostorové souřadnice mohou znamenat jak židli, na které sedí, tak celou virtuální planetu. Digitální virtuálno destruuje čas i prostor a vytlačuje konkrétní skutečného světa, včetně národa. Vzniká sociálně nového typu propojené s novým typem člověka. Rodí se nyní, je mezi námi, ale neumíme ho rozpoznat. Pouze tušíme náznaky nové skutečnosti v proměnách jevů. Přítel dříve znamenal velmi blízkou bytost, která člověka provázela často celý život, již jsme se svěřovali s největšími důvěrnostmi a na niž jsme se mohli spolehnout v kritických situacích. Přítel měl člověk jednoho, maximálně pár v životě. Dnes přítel znamená někoho, koho zasáhnou naše virtuální artefakty a kdo nás „lajkuje“. Množství přátel určuje naši virtuální prestiž, takže stovky přátel jsou standardem.

Vliv ekonomické moci na politiku přesáhl kritickou mez a dvě větve kapitálu, banky a nadnárodní korporace, ovládly nejen politiku, ale konstruují sociálno... Finanční kapitál ovládá nejen politiku, ale i další společenské subsystemy, včetně médií, takže své zájmy prostřednictvím politiky, zpravodajských služeb a médií dokáže veřejnosti implementovat jako státní zájmy.

Pokud bychom měli vytáhnout z celku knihy oddíl, v němž spočívá možná nejzásadnější jádro autorova poselství, pak je to část nazvaná Sociálno a sociální bezpečnost. Zde se Sak zabývá jednak otázkami společnosti, státu a národa a vlivu, který na tyto fenomény má dnešní skutečnost Evropské unie, ale především věnuje detailní pozornost otázce sociální (potažmo politické, bezpečnostní atd.) funkce elit ve společnosti. A dominantně zaujme ta pasáž, která se věnuje vztahu elit a společnosti, národa, občanů, lidského společenství – v celé škále od stavu, kdy elita plní své funkce a společnost tento fakt hodnotí pozitivně (tzn. je v tomto smyslu „v bezpečí“), až po stav, kdy elita své funkce neplní a příslušníci entity tuto skutečnost nejen zaznamenávají, ale i kriticky reflektují, odmítají selhání elit nečinně přihlížet a volit cestu pohodlné, avšak nikam nevedoucí pasivní rezistence.

Elity a jejich sociální funkce

Jak se z větve primátů a hominidů vyvíjel člověk, tak se také formovalo a proměňovalo sociálno jako výsek skutečnosti utvářející se interakcí lidí. Vývoj probíhal ze sociální stejnorodosti k diferencovanosti, strukturovanosti, stále vyšší komplexitě, vedoucí k funkční diferencovanosti, dělbě činností a vyšší efektivitě, k synergii jako přidané hodnotě rozvíjející se spolupráce.

Součástí těchto procesů byl vznik skupin nazývaných elity. Používání tohoto pojmu je poměrně volné a užívá se v různých významech. V sociologii se pojem elita používá pro označení lidí, kteří ve skupině vymezené dle nejrůznějších znaků zaujímají špičkové postavení. Tohoto postavení dosahují prostřednictvím vyšších hodnot znaku, který má ontický vztah ke vzniku dané skupiny. Ve sportu dle výkonu a umístění v reprezentativních soutěžích, v ekonomice dle majetku, ve vědě dle dosažených vědeckých výsledků, herci ve filmu dříve podle úspěchu u diváků a kritiky, nyní i podle příjmů, v politice podle pozice ve struktuře moci apod.

V běžném jazyce význam elita osciluje kolem konotací, jako je špičková kvalita vztahovaná k různým vlastnostem, jako je mravnost, vzdělanost, úspěšnost, duchovní kvalita a sociální kompetence. Elita ve vývoji člověka, sociálních entit a sociálno měla a má značný a nezastupitelný význam.

Elita měla vždy exkluzivní pozici ve společnosti a exkluzivní životní styl. Z hodnot vyprodukovaných danou sociální entitou si elita obvykle přivlastňovala větší část než ostatní členové entity. Materiální nadstandard jim umožňoval životní styl, obsahující nadstandardní prvky, které svým způsobem byly pozitivní deviací a představovaly budoucnost modálního člověka a sociální entity.

Elity také zajišťovaly funkce, které byly pro sociální entitu životně důležité. Šamani zajišťovali na nejrůznější úrovni spirituální funkci, ale také i léčili, řešili problémy a určovali strategii kmene, rodu, sociální entity. Poskytovali sjednocující světonázor, řídili magické rituály, které jedince společným prožitkem sjednocovali i emocionálně ve společenství, poskytovali výklad okolního světa a vesmíru, rozhodovali ve složitých situacích. Nezanedbatelná byla jejich funkce při vytváření identity sociální entity v její spirituální dimenzi. Oprávněnost existence

elity s nadstandardní životní úrovní vyplývá z exkluzivního zabezpečování funkcí pro danou entitu a z funkce jakéhosi předvoje, přicházejícího s inovacemi, které umožňují vývoj dané entity, společnosti, lidstva. Ke společenským funkcím elity patří i vytváření a reprodukce identity dané sociální entity.

Z hlediska bezpečnosti je identita kmene či národní identita významná, protože se podílí na „magické operaci“, při níž se z množství individualit stává společenství lidí sjednocených na bázi této identity. Po této vnitřní operaci jsou aktivity člověka zaměřené nejen na jeho potřeby, ale také na potřeby entity, s jejíž identitou se ztotožňuje.

Na tomto principu je postavena psychologická, propagandistická, informační válka. Útoky míří na jednotlivé vrstvy národní identity a na její celek, se snahou oslabit míru ztotožnění členů entity s národem a s národní identitou.

Naplňování sociálních funkcí ve vztahu k entitě elitami se proměňuje a v té míře, v jaké dochází k oslabování těchto funkcí a k narůstání parazitování elit na sociální entitě a na jejich členech. Pojem parazit a parazitování je původně biologickým pojmem a znamená život organismu na úkor hostitele, který je parazitem oslabován nebo dokonce v důsledku činnosti parazita hostitel zemře. Reálná situace elit a jejich pozice v entitě se nachází mezi třemi modelovými situacemi:

1. **Elita zcela plní své funkce a většina příslušníků entity existenci a činnost elity akceptuje a pozitivně hodnotí.**
2. **Elita neplní své funkce, ale příslušníci tuto skutečnost nereflektují a daný stav akceptují.**
3. **Elita neplní své funkce a velká část příslušníků entity tuto skutečnost kriticky reflektuje.**

Tyto modelové situace jsou spojeny s různými aktivitami elity a modálních členů entity a se systémovým stavem entity. V třetím modelu se elita snaží konzervovat daný stav proti vůli většiny společnosti. Vzhledem ke svému exkluzivnímu postavení vůči institucím a organizacím entity, případně státu, elita se snaží jich využít ve prospěch svého exkluzivního postavení. Tento proces má několik rovin:

1. **Zásah do vědomí lidí**, indoktrinace myšlenkami ve prospěch elity pomocí ideologií a náboženství. Přenos se děje prostřednictvím působení církví, vzdělávacího systému a v moderní době pomocí médií, která elita vlastní nebo ovládá.
2. **Ovládnutí systému společnosti** (entity). Elita ovládá klíčové pozice v institucích a v organizacích, včetně politických stran a politického systému, takže pro většinu společnosti s odlišným názorem není prostor pro uplatnění těchto názorů.
3. **Ekonomické ovládnutí populace**. Elity vytvářejí životní model, v němž je modální člověk zcela závislý. Zatímco před neolitickou revolucí sběrač a lovec svobodně a nezávisle zajišťoval své životní potřeby, v moderní společnosti se neustále zvyšuje závislost člověka a klesá prostor pro jeho svobodné rozhodování. Dokonalým měkkým nástrojem ovládnutí člověka jsou dluhy. Lidé, kteří mají hypotéky a dluhy, žijí s permanentní obavou, zda budou mít na splátky, a od této obavy se odvíjí jejich rozhodování a chování. Prostor rozhodování je zúžen a svoboda takového člověka má poněkud jiný obsah. V opačném směru působí korupce, která se stala významným nástrojem ovládnutí a fungování společnosti. Lidé, kteří akceptují systém ve prospěch diskrétní elity a tento systém pomáhají reprodukovat, v terminologii Jana Kellera

„obslužná elita“, jsou odměňováni poněkud vyšším sociálním statusem, než má většinová populace. Nadstandard za službu systému, je vlastně korupce, pomocí níž elity korumpují obslužnou elitu, potřebnou k reprodukci systému.

4. **Ovládání prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení.** Policie, vyšetřovatelé a soudy jsou ve větší či menší míře propojené s elitou a jejich činnost naplňuje zájmy elity, čímž si upevňují pozici v systému.
5. Teprve poslední variantou je **fyzická represe**, která nastupuje, pokud se předchozí varianty ukáží jako nedostatečné. I tyto tvrdé formy ovládání však dostávají formu kompatibilní s předchozím působením měkkého ovládání či svádění, bombardování je humanitární, statisíce lidí zemřou, milióny přijdou o domov, aby dostaly západní demokracii a byla nastolena západní lidská práva.

Ovládání většinové společnosti elitou v postmoderní době se přesouvá od fyzického ovládání a fyzické represe k měkkému ovládání, jemuž můžeme říkat svádění (Baudrillard, 1996) či virtuální klec (Sak, 2007). Většina populace si ani neuvědomuje, jak je její vědomí (názory, postoje, hodnoty, vzory, životní styl, volební preference) cíleně formováno ve prospěch elity.

Rolí elit v kolapsech složitých společností se zabývá řada společenských vědců. Podle Karla Wittfogela rozpad společností nastává, když si elita činí nárok na stále větší část celonárodního přebytku. Eisenstadt vyzdvihuje obvyklé čtyři problémy řešení:

A - tlak na zdroje vyvolaný nestřídmostí elit;

B - špatná správní činnost při řešení problémů;

C - rozdělení moci mezi skupiny a regiony;

D - krize ve vztazích mezi vládci a elitami nebo soupeření mezi elitami.

V tomto ani v jiných kontextech autor neopomíná průběžné průvodní jevy tohoto neblahého vývoje, jako je již výše zmíněná ostrakizace a exkluze „nežádoucích“ myšlenek a jejich nositelů (ať už přímo ze strany vládnoucích elit, nebo „jen“ prostřednictvím jim nakloněných a z jejich ideologie odezírajících mainstreamových médií). Často se k tomu zneužívá pojmu „kospirační teorie“. O co jde ve skutečnosti?

Kospirační teorie

Na pomezí politiky a bezpečnostní problematiky se v médiích objevil pojem kospirační teorie. Za kospirační teorii jsou označovány interpretace mimořádných událostí lokálního, národního a globálního významu, které jsou odlišné od oficiálních interpretací představitelů establishmentu. Pojmu kospirační teorie byla postupně přiřazena dehonestující konotace. Pokud se objeví názor, interpretace nějaké politické události, která je nepřijemná establishmentu, tak se „interpretace události“ pojmenováním kospirační teorie vyřadí mimo prostor, v němž se pohybují „seriozní odborníci, novináři, média“, aniž by bylo potřeba použít věcnou argumentaci.

Mainstreamová média, jejich redaktori a politici do pojmu „kospirační teorie“ postupně investovali mnoho negativních emocí. V případě objevení nové „kospirační teorie“ jsou tyto negativní emoce a konotace vybírány a směřovány na novou kospirační teorii. Proto již nejsou používány argumenty ani analýza, ale pouhým přiřazením ke zdiskreditovanému pojmu

je konkrétní „teorie“ vyřazena z normálního mediálního a veřejného prostoru. Mállokterý pojem je tak spojen se zcela protikladnými postoji, „konspirační teorie“ jsou buď zcela přijímány, nebo zcela odmítány. Postoje mají tři složky; afektivní, kognitivní a konativní. Postoje ke konspiračním teoriím mají především afektivní charakter, proto se u konspiračních teorií setkáváme jen zřídka s analytickým přístupem a věcnou analýzou.

Už samotné označení „konspirační teorie“ zavání konspirací, protože takový název, zvláště v množném čísle, nejenže není vhodný, on je zcela chybný. Teorie je něco jiného, než co se pod pojmem konspirační teorie uvádí. Teorie je soubor konzistentních poznatků, který v podobě zákonů, zákonitostí a souvislostí mezi jevy vysvětluje určitý výsek reality. Teorie je ověřená konfrontací s realitou. Nazvání určitého chování „konspirační teorií“ usnadňuje její zamítnutí, protože podřazení pod pojem teorie je chybné. Ovšem tím se může s „vaničkou vylít i dítě“, protože chybnost označení neznamená automaticky věcnou nesprávnost. To, co se uvádí pod pojmem konspirační teorie ve vztahu k jednotlivým událostem, by odpovídalo názvu scénář, který má charakter konspirace. Tedy mohli bychom u konkrétní události hovořit o jednání podle konspiračního scénáře.

Samo použití pojmu „konspirační teorie“ je do jisté míry problematické, protože tento termín používají především skeptici a odpůrci teorií spiknutí a přikládají mu hanlivý smysl. Označí-li mluvčí nějaké tvrzení jako „konspirační teorii“, pak tím obvykle dává najevo, že je považuje za smyšlené a nepodložené. Termín bývá tedy používán jako automatické zamítnutí tvrzení, které je považováno za směšné, nesprávné, paranoidní, neopodstatněné, bizarní či iracionální.

Charakteristika „konspirační teorie“:

- struktura více subjektů (jedinců, skupin, organizací nebo institucí);
- shodnost či průnik zájmu subjektů;
- vymezený cíl, kterého struktura dosáhne na úkor jiných subjektů. Tedy hra s nulovým součtem;
- cíl i postupy jsou utajené pro vnější prostředí;
- často jsou části projektu utajeny i pro prvky struktury, které se podílejí na realizaci konspiračního scénáře;
- součástí konspirace bývají i nelegální a nezákonné postupy.

Konspirace je jeden ze způsobů sofistikovaného lidského jednání. Od doby vzniku člověka patří chování směřující k předem danému cíli k častému chování člověka. Proto s rozvojem člověka a „sociálna“ se vyvíjejí i způsoby chování vedoucí k dosažení cíle. Původní příroda je ve stále větší míře nahrazována „druhou přírodou“, kulturou a společností. To logicky vede k tomu, že cílů je dosahováno stále více, v rámci společnosti, vůči jiným částem sociálna. Cílů je dosahováno v rámci nulové hry, kdy vítěz získává vše na úkor poraženého. Bylo by s podivem, kdyby inteligence člověka se projevovala pouze v umění, vědě a vyhýbala se ostatním oblastem sociálního chování. Vždyť svých cílů dnes člověk dosahuje ne ve hře s přírodou, ale v interakci s jinými lidmi, skupinami a společností. Způsoby jak vyhrát nad druhými, jak vyhrát ve hře s nulovým součtem se stále rozvíjejí, avšak konspirační chování nenajdeme ve školních osnovách, protože znalost těchto sociálních postupů chování a schopnost je ovládat je výhodou, pokud je protivník nezná a neovládá. Proto jejich existence je svým způsobem konspirací.

Jeden ze způsobů sofistikovaného sociálního chování, jak v nulové hře vyhrávat a dosahovat cílů, je konspirace. To znamená domluvit se s dalšími subjekty na utajeném postupu a ve hře s nulovým výsledkem vyhrát nad dalším/dalšími subjekty, kteří o naší utajené hře nic neví.

Kdybychom se vrátili k postmanovské metafoře s Orwellem a Huxleym, ani v Sakově knize už se nemluví jen o orwellovském světě, v němž jsme uzavřeni proti své vůli a posloucháme „Velkého Bratra“ nedobrovolně, z donucení, pod hrozbou násilí ze strany systému.

Dostáváme se do huxleyovského světa, kde pod vlivem totálního vymytí mozku můžeme začít přijímat pokřivenou a znásilněnou realitu jako přijatelnou, ba výhodnou a pohodlnou, a tedy žádoucí. Což je přesně ten stav, před nímž (na půdě mediálních studií) varoval Postman již roku 1984 a který za nejvyšší hrozbu lidské a sociální bezpečnosti považuje i Petr Sak.

Globalizace hrozeb a rizik

Na časové ose sociální evoluce, tak jak dochází k postupné integraci sociálních entit od rodů, kmenů, přes národní státy až po současné vyšší celky, jako jsou USA a Evropská unie, tak se také mění význam a dopad hrozeb a rizik. V předindustriální společnosti měly pro vesnici největší dopad lokální hrozby a rizika. Se sociální integrací v rámci sociální evoluce klesá význam hrozeb a rizik nižší obecnosti a úměrně tomu roste význam hrozeb a rizik vyšší až globální obecnosti.

Souběžné a ovlivňující se procesy globalizace a informatizace vytvářejí globální informační společnost, kterou utvářejí a modifikují kvalitativně nové procesy a jevy, jejichž důsledkem i příčinou jsou také nové hrozby a nová rizika. Proces globalizace světa znamená, že se neglobalizují pouze určité procesy a jevy, ale globalizace proměňuje skutečnost jako celek, jako totalitu.

Moc je ve společnosti rozložena úměrně majetku a s koncentrací kapitálu a s rozeviráním majetkových nůžek dochází také ke koncentraci moci. Politická demokracie souvisí s ekonomickou demokracií, a tak ve společnosti s koncentrací kapitálu není reálná demokracie možná, je nahrazována fiktivní, hranou demokracií. Jsou zachovány formální demokratické akty a procesy, ty však získávají podobu rituálu bez reálného politického obsahu.

Elity po celé dvacáté století měly negativní roli ve vývoji lidské civilizace a západních společností a od té doby se situace ještě zhoršila a globální elity představují hrozbu pro lidskou civilizaci, člověka a jednotlivé společnosti.

Připomíná historickou paralelu, projev J. F. Kennedyho před Americkou asociací vydavatelů novin v hotelu Waldorf Astoria, New York City, 27. dubna 1961. Po víc než půlstoletí z těchto slov vymizela živá aktuálnost, a to je varovné.

„Chtěl bych hovořit o naší společné odpovědnosti tváří v tvář společnému nebezpečí. Samotné slovo „utajení“ je ve svobodné a otevřené společnosti nepřijemné; a my, jakožto občané, se z podstaty i historicky stavíme proti tajným spolkům, tajným přísahám a tajným jednáním. Již dávno jsme rozhodli, že nebezpečnost nadměrného a nedovoleného utajování věcných faktů dalece převažuje nad nebezpečími, která jsou citována k jeho ospravedlnění. I dnes má jen pramalý smysl čelit hrozbě uzavřené společnosti napodobováním jejich svévolných omezování. I dnes má jen pramalý smysl zajištění přežití našeho národa, pokud s ním nepřezijí i naše tradice. A je zde velmi závažné nebezpečí, že ohlášená potřeba větší

bezpečnosti bude ovládnuta těmi, kdož jsou dychtiví rozšířit její význam až na samotné hranice úřední cenzury a utajování.

Celosvětově jsme postaveni před jednolitou a bezohlednou konspirací, která spoléhá především na tajné prostředky pro rozšiřování sféry svého vlivu, na infiltraci namísto invaze, na převraty namísto voleb, na zastrašování namísto svobodné volby, na partyzány v noci namísto armády ve dne. Je to systém, který odvedl rozsáhlé lidské a materiální zdroje na vytvoření husté sítě, vysoce účinné mašinérie, která spojuje vojenské, diplomatické, zpravodajské, ekonomické, vědecké a politické operace.

Její přípravy jsou skryté, nikoli veřejné. Její chyby jsou utulány, neobjeví se na titulních stranách. Její odpůrci jsou umlčeni, nikoli velebeni. O žádném výdaji se nepochybuje, žádná zvěst není otištěna, žádné tajemství není odhaleno. Vede studenou válku, stručně řečeno, s válečnou kázní.

Bez debaty, bez kritiky nemůže uspět žádná vláda a žádná země a nemůže přežít žádná republika.“

Co je však na knize možná vůbec nejcennější, je skutečnost, že Sak zůstává stále rovnýma nohama v aktuální realitě. Nestaví nějakou umělou teoretickou konstrukci, je v průběžném a permanentním kontaktu s prožívanými událostmi současnosti, nachází v nich příklady pro své teze a vývody, jde o živé čtení, které dnešnímu čtenáři poskytne názorný vhled do tématu a všech jeho reálných souvislostí.

Informační bezpečnost

Informační bezpečnost a k ní vztažené hrozby a rizika existovaly před nástupem počítačů a v tom se odlišuje od kybernetické bezpečnosti. V současnosti existuje velký průnik informační a kybernetické bezpečnosti, avšak současně existují fenomény, které oba typy bezpečnosti odlišují. Informační bezpečnost a fenomény s ní spojené mají dlouhou historii, zatímco kyberbezpečnost má relativně přesně stanovený počátek.

Informační bezpečnost ohrožuje:

1. narušování utváření informací, přerušení, narušení toku informací, případně jejich diskreditace;
2. neposkytnutí relevantních informací;
3. nahrazení relevantních informací sděleními, které podporují zájem sdělovatele;
4. utajené, nelegální získávání informací o lidech, sociálních entitách a dalších skutečnostech proti vůli entit, o nichž jsou informace získávány.

*Každá z těchto informačních oblastí má bohatou historii, je rozvětvena a rozpracována, současně se oblasti překrývají. Do první oblasti patří jakákoliv **cenzura a všechny další aktivity, které narušují tok informací**. Patří sem i odbor proti dezinformacím MV ČR. Demokratický stát je organizace, kterou si zakládají občané, resp. společnost, aby jim poskytoval vyžádané služby. Subjektem vzniku státu je společnost, ne naopak. Mimo pravomoc a kompetence státu jsou názory, postoje občanů a informační kanály a jejich obsah. Tam, kde stát překračuje tuto hranici, překračuje také hranici mezi demokratickým a totalitním státem. Je logické, že tytéž politické síly a politické subjekty, které chtějí kontrolovat a formovat názory občanů a informační toky, současně tvrdí, že občané jsou nekompetentní a hloupí a*

nemohou rozhodovat, a proto odmítají referendum. Informační bezpečnost občanů tedy souvisí také s jejich vlastním státem, který může jejich informační bezpečnost ohrožovat. Český národ s tím má bohaté zkušenosti, za nacistické okupace byl poslech zahraničního vysílání trestným činem, větší část existence „socialistického“ státu bylo vysílání Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky rušeno a nyní stát začíná měkkými nástroji represe, vytváří seznam „špatných“ serverů, dělá nátlak na firmy, aby těmto serverům nezádávaly reklamy, a pokračuje diskreditační propagační kampaní vůči nim.

Druhá a třetí oblast je doménou **mainstreamových médií**. Říká se, že významnost informace se pozná podle toho, že Česká televize ji nezveřejní. Česká televize jako hlavní masmédiu zaměnila zpravodajství a publicistiku za propagandu. Dlouhou dobu většina české populace navzdory kvalitě vysílání České televizi věřila, nyní se však důvěra populace pohybuje kolem třetiny. Přitom česká populace ČT financuje a lze říci, že je jejím zaměstnavatelem. Také oblast masových médií ovlivňuje informační bezpečnost českého občana a české společnosti. Jednak tím, že neposkytují občanovi a společnosti relevantní informace, jednak tím, že v propagandistickém působení občany dezinformují. ČT je však vůči občanovi, ale i společenským subjektům nadřazená až arogantní. To se projevilo při volební noci amerického prezidenta, kdy neprofesionalita a manipulativnost vysílání dosáhla až skandálních rozměrů, takže i Rada České televize, která je jinak ekonomicky, personálně a zájmově s ČT propojena, reagovala kriticky a reprezentanti ČT reagovali i na tuto mírnou kritiku agresivně.

Získávání těchto informací může být zaměřeno vůči jinému státu, jeho občanům, subjektům, organizacím nebo i vůči vlastním občanům. Modelově takovýto vztah mezi státem a občanem popisuje George Orwell v románu „1984“. Zvykli jsme si reálnou situaci srovnávat s tímto románem. Sledování vlastních občanů se děje od nepaměti, rozhodně však od starověku. Navzdory osvícenectví, růstu vzdělanosti, lidským právům, demokracii však rozsah utajeného získávání informací o občanech neklesá, ale stále roste. Naše společnost opakovaně dostává informace o sledování za totality a o činnosti StB. V tomto smyslu je společnost poměrně dobře informována, v současnosti, především díky možnostem, které poskytují nové technologie, je však sledování občanů, ale i politiků mnohonásobně větší. Lze dokonce vyslovit tak kategorický soud, že **soukromí v současnosti neexistuje**. Soukromí je luxus, který patří již do historie. Nová situace je však již především důsledkem nových technologií a fenoménu, který byl nazván digitální krajinou, to znamená, že informace jsou digitalizovány, a tedy dostupné všemi technologiemi. Ztráta soukromí a přenos a uchovávání všech informací, které jsme zanechali digitální stopou v kyberprostoru, je největší informační bezpečnostní hrozbou.

(Petr Sak – Úvod do teorie bezpečnosti. Praha: Petrklíč 2018. ISBN: 978-8027229-652-1)